

روابط صفت‌های اخلاقی حرص و تکبر با طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

فاطمه‌سادات شمسی‌نژاد^۱

نادر منیرپور^۲

عباس‌علی هراتیان^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف تعیین روابط میان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و صفت‌های اخلاقی حرص و تکبر انجام شد. روش پژوهش توصیفی و از نوع هم‌بستگی بود. جامعه آماری عبارت بود از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای قم و دامغان. ۴۷۸ دانشجوی از رشته‌های مختلف (شامل ۱۱۲ مرد و ۳۶۶ زن) به روش نمونه‌گیری غیر تصادفی در دسترس انتخاب شدند و به پرسش‌نامه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، مقیاس اسلامی حرص، و مقیاس اسلامی تکبر پاسخ دادند. داده‌ها با روش‌هایی همچون ضریب هم‌بستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام تحلیل شد. نتایج نشان داد که نمره کل و همه حوزه‌های طرح‌واره‌ای با حرص و تکبر ارتباط مثبت داشتند. همچنین، حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل، توانایی تبیین بخش معناداری از واریانس حرص و تکبر را داشتند. این نتایج گویای آن بود که می‌توان برای شناسایی و احتمالاً اصلاح کردن ناهنجاری‌های عمیق اخلاقی مانند حرص و تکبر، از تلاش‌هایی برای بررسی و کاهش دادن تأثیر یا ناکارآمدسازی طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه استفاده کرد.

واژه‌های کلیدی: طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، صفت‌های اخلاقی، حرص، تکبر.

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تفرش (shamsinejad.f@gmail.com)
(نویسنده مسئول)

۲. استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قم

۳. دانشجوی دکتری روان‌شناسی، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

The relations between early maladaptive schemas and the moral traits of greed and arrogance

Fatemeh Sadat Shamsi Nejad¹

Nader Monirpoor, PhD²

Abbas Ali Haratian³

Abstract

The purpose of this study was to determine the relations between the early maladaptive schemas from one hand and the moral traits of greed and arrogance from the other hand. The research method was descriptive-correlation type and the statistical population includes students of Islamic Azad University of Qom and Damghan. 478 students from various disciplines (including 112 male and 366 female) were selected through non-randomized convenience sampling, and responded to the early maladaptive schemas questionnaire and the Islamic scales of greed and arrogance. The data were analyzed using methods such as Pearson correlation coefficient and stepwise regression. The results showed that total score and all areas of the early maladaptive schemas have positive relations with greed and arrogance. Also areas of disconnection and rejection, and impaired limits could explain a significant part of the variance of greed and arrogance. It seems that assessing and reducing the impact of early maladaptive schemas could be used to identify and possibly modify deep moral disorders such as greed and arrogance.

Keywords: early maladaptive schemas, moral traits, greed, arrogance.

مقدمه

در فرهنگ اسلامی، «خلق» صفت نفسانی راسخی است که انسان رفتارهای متناسب با آن را بی‌درنگ انجام می‌دهد (راغب اصفهانی، ۱۳۴۰). این صفت راسخ درونی ممکن است فضیلت، و منشأ رفتار خوب باشد یا رذیلت، و منشأ کردار زشت (تجلیل و ایرانمنش، ۱۳۹۰). ضرورت اخلاق و پرداختن به آن بر کسی پوشیده نیست. پرورش شخصیت اخلاقی از

1. MA in General Psychology, Islamic Azad University, Tafresh Branch.
(shamsinejad.f@gmail.com)

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Islamic Azad University, Qom Branch.

3. PhD Student in Psychology, Research Institute of Hawzeh and University.

مهم‌ترین رسالت پیامبران الهی در طول تاریخ بوده است؛ از این رو، اندیشمندان اولیه اسلامی حرکتی ارزشمند برای تبیین محتوای اخلاقی اسلام آغاز کردند. اما با گذشت زمان، در مجامع علمی جهان، اخلاق به منزله یک علم از گردونه علوم، خارج و در سفارش‌ها و پندهای بزرگان خلاصه شد (ولی زاده، ۱۳۸۹). با گسترش نابهنجاری‌های رفتاری و اخلاقی، امروزه استفاده از آموزه‌های دینی در فرایند مشاوره و روان‌درمانی، توجه روان‌شناسان بسیاری را به خود جلب کرده و پژوهش‌های زیادی نیز در این زمینه صورت گرفته است (ولی زاده و آذربایجانی، ۱۳۸۹). در سال‌های اخیر، روان‌شناسی اخلاق و رویکرد روان‌شناسی مثبت‌نگر، تحقیق درباره صفت‌های اخلاقی را بر عهده گرفتند و به دستاوردهایی نائل شدند. این تلاش‌ها اغلب به برخی ویژگی‌های مثبت شخصیتی - اخلاقی (به تعبیر ما، فضائل) معطوف بود و ویژگی‌های منفی شخصیتی - اخلاقی (رذائل) هنوز جایگاه مناسب خود را در روان‌شناسی نیافته است. ویژگی‌هایی که موجب اختلال در کارکرد فردی و اجتماعی می‌شوند و گاه حتی سلامت جسمی و روانی وی را به خطر می‌اندازند اهمیت ویژه‌ای دارند. از جمله آن‌ها می‌توان تکبر^۱ و حرص^۲ را نام برد. در آیات و روایات، و منابع اخلاقی و تاریخی به حرص و تکبر بسیار توجه شده است. تکبر و حرص دو صفت اولیه و اصلی از صفات رذیله‌اند که در داستان انبیا و آغاز خلقت انسان به چشم می‌خورند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸). از امام سجاد^(ع) چنین نقل شده است که فرمود: «گناهان سرچشمه‌هایی دارند، اولین سرچشمه گناه و معصیت پروردگار، تکبر است که گناه ابلیس بود و به خاطر آن از انجام فرمان خدا امتناع کرد و تکبر ورزید و از کافران شد و سپس حرص بود که سرچشمه گناه [به معنای ترک اولی] از ناحیه آدم و حوا (علیهم السلام) شد» (القمی، ۱۴۱۶ق: ۴۰۰ - ۴۰۱، ذیل «التکبر»).

تعریف تکبر در علم اخلاق برتر دانستن خود از دیگران و خوار دیدن و تحقیر آنان است (نراقی، ۱۳۸۷). بنابراین، تکبر از سه عنصر تشکیل می‌شود: نخست اینکه برای خود مقامی قائل شود، دیگر اینکه برای دیگری نیز مقامی قائل شود و در مرحله سوم مقام خود را برتر از آن‌ها ببیند و احساس خوشحالی و آرامش کند (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸). نراقی

1. pride
2. greed

(۱۳۸۷) در تبیین اصطلاح حرص می‌گوید: «حالت و صفتی نفسانی که آدمی را بر گرد آوردن آنچه بدان نیاز ندارد برمی‌انگیزاند بی‌آنکه به مقدار معینی اکتفا کند و آن نیرومندترین شاخه‌های دوستی دنیا و مشهورترین انواع آن است». حرص و تکبر از جمله صفات شخصیتی‌اند که می‌توانند سلامت و روابط فرد را به خطر اندازند. تکبر شباهت‌هایی با اختلال شخصیت خودشیفته دارد. بیشتر افراد مبتلا به اختلال شخصیت خودشیفته نیز، احساس نقص و بی‌ارزشی می‌کنند و به همین علت نمی‌گذارند دیگران وارد روابط صمیمی با آن‌ها شوند. هنگامی که ذهنیت خودبزرگ‌منشی در این افراد فعال شود، آن‌ها بسیار خودخواهانه رفتار می‌کنند، رقابت طلب می‌شوند، خودشان را از دیگران برتر می‌بینند، با دیگران بدرفتاری می‌کنند، یا با عطش به دنبال منزلت طلبی هستند. این ذهنیت غالباً در افراد مبتلا به اختلال شخصیت خودشیفته فعال است. شایع‌ترین سبک‌های مقابله‌ای افراد مبتلا به اختلال شخصیت خودشیفته در زمان فعال‌سازی ذهنیت خودبزرگ‌منش، عبارت‌اند از پرخاشگری، خصومت، سلطه‌گری، گستاخی، توجه‌طلبی، منزلت‌طلبی، فریب و سوءاستفاده‌گری (یانگ^۱ و همکاران، ۲۰۰۳، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۴). تورس^۲ (۲۰۰۲) هم‌بستگی مثبت خودشیفتگی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه را تأیید کرد. پژوهش خدابنده‌لو و همکاران (۱۳۹۶) نیز اثربخشی طرح‌واره‌درمانی را بر کاهش علائم خودشیفتگی مبتلایان به اختلال شخصیت خودشیفته تأیید کرد. نقش موفق طرح‌واره‌ها در پیش‌بینی خودشیفتگی در تحقیق سلیمانی فر و همکاران (۱۳۹۵) نیز تأیید شد.

در آخرین نظریه‌های شناختی - رفتاری، موضوع طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه مطرح شده است. به گفته استالارد^۳ (۲۰۰۷) طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه بر حافظه، شناخت، احساس‌ها، و روابط میان‌فردی اثر می‌گذارند. طرح‌واره به‌عنوان ساختار، قالب^۴، یا چارچوب^۵ تعریف می‌شود که ادراک از طریق آن، صورت می‌گیرد و پاسخ‌های افراد نیز توسط طرح‌واره جهت می‌یابد (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ترجمه

1. Young
2. Torres
3. Stallard
4. framework
5. outline

حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۴ و یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹ الف). طرح‌واره یک بسته حافظه‌ای است که درون‌مایه آن را آموزه‌های فرد در طول زمان شکل می‌دهد. این بسته حافظه‌ای همچون یک فیلتر عظیم و پیچیده بر سر راه اطلاعات ورودی به حافظه و نیز اطلاعات موجود در حافظه عمل می‌کند و با سرند، دسته‌بندی، و سازمان‌دهی سبب شکل‌گیری معانی جدید در ذهن می‌شود (فری^۱، ۲۰۰۸، ترجمه جان‌بزرگی، ۱۳۸۸). طرح‌واره‌ها سازنده آینده افکار و احساسات هستند و بدین ترتیب آینده انسان را طراحی می‌کنند (دائمی و جان‌بزرگی، ۱۳۹۰). فری (۲۰۰۸، ترجمه جان‌بزرگی، ۱۳۸۸) شایع‌ترین محتویات منفی طرح‌واره‌ها را پیش‌فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده آن‌ها در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی ما/ دنیای ما، زندگی اجتماعی ما، یکپارچگی/ امنیت خود ما، و ارزش دیگران برمی‌شمارد. به باور یانگ (۱۹۹۰، به نقل از دائمی و جان‌بزرگی، ۱۳۹۰) طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، الگوهای هیجانی و شناختی خود آسیب‌رسان و ساختارهای شناختی عمیقی شامل باورهایی درباره خود، دیگران، و محیط هستند که از ارضا نشدن نیازهای اولیه به‌ویژه نیازهای هیجانی در دوره کودکی سرچشمه می‌گیرند. البته برخی از طرح‌واره‌ها که مبتنی بر خطاهای منطقی هستند، در دوره‌های بعدی زندگی به وجود آمده‌اند (فری، ۲۰۰۸، ترجمه جان‌بزرگی، ۱۳۸۸). از نگاه یانگ (۱۹۹۰، به نقل از دائمی و جان‌بزرگی، ۱۳۹۰)، این طرح‌واره‌ها، اطلاعات مربوط به رابطه فرد و محیط را تحریف و افکار خودکار منفی را فعال می‌کنند و در نهایت، نگرش و پردازش شناختی نابهنجار را در پی دارند.

پژوهش‌ها نشان داده که طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه علاوه بر رابطه مثبت با خودشیفتگی (تورس، ۲۰۰۲) با تعدادی از اختلال‌های مهم روانی هم‌بسته است، از جمله با اختلال وسواسی-اجباری (نوعی و همکاران، ۱۳۸۹)، اختلال شخصیت وسواسی-اجباری (جاو^۲ و همکاران، ۲۰۰۴)، خودکشی (احمدیان گرجی و همکاران، ۱۳۸۷)، اختلال شخصیت ضداجتماعی (تیم^۳، ۲۰۱۰)، اختلال شخصیت مرزی (بال و

1. Free
2. Jovev
3. Thimm

سرسرو^۱، (۲۰۰۱)، اختلال‌های دلبستگی‌های دوران بزرگ‌سالی (امانی و همکاران، ۱۳۹۰)، اختلال شخصیت اجتنابی (جاو و همکاران، ۲۰۰۴)، اختلال شخصیت افسرده‌خو (بال و سرسرو، ۲۰۰۱)، هراس اجتماعی، اختلال‌های اضطرابی (پینتو - گواویا^۲ و همکاران، ۲۰۰۶)، اضطراب (سلیگمن^۳ و همکاران، ۲۰۰۷)، افسردگی (هالورسن^۴ و همکاران، ۲۰۰۹)، احساس بی‌لذتی (سرسرو و همکاران، ۲۰۰۴)، و خشم (کالویت^۵ و همکاران، ۲۰۰۵). از سوی دیگر، رابطه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با سلامت روانی (شهامت، ۱۳۸۹)، رضایت از زندگی (یوسف‌نژاد شیروانی و پیوسته‌گر، ۱۳۹۰؛ بال و یانگ^۶، ۲۰۰۰)، احساس امنیت، اعتماد، حرمت خود، کنترل (پانس^۷ و همکاران، ۲۰۰۴)، و عملکرد شغلی و تحصیلی (سلیگمن و همکاران، ۲۰۰۷) منفی گزارش شده است.

اگرچه موضوع طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه از ابعاد مختلفی مطالعه و پژوهش شده است؛ اما ادبیات آن در بافت فرهنگی ایران، به‌ویژه در حوزه اخلاق و صفات اخلاقی، نیازمند تحقیق است. مفاهیم اخلاقی در ذهن بسیاری از افراد، با ارزش‌ها و دین در ارتباط است و از این رو، خارج از حیطه علوم تجربی پنداشته می‌شود. از سوی دیگر، به‌سبب فقدان مقیاس‌های مناسب برای سنجش مفاهیم شخصیتی - اخلاقی که در فرهنگمان ریشه دارند، تلاش پژوهشی کمی در این زمینه انجام شده است. حال آنکه بدون در اختیار داشتن روشی معتبر برای اندازه‌گیری، علم تقریباً متوقف می‌شود. این پژوهش در پی آن است که ضمن بررسی رابطه حرص و تکبر با طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، توان پیش‌بینی حرص و تکبر به‌وسیله این طرح‌واره‌ها را مطالعه کند. این پژوهش در پی آزمون این فرضیه‌هاست: نخست اینکه رابطه میان حرص، تکبر و حوزه‌های طرح‌واره‌ای معنادار است و دوم اینکه این حوزه‌های طرح‌واره‌ای بخش معناداری از واریانس حرص و تکبر را تبیین می‌کنند.

1. Ball & Cecero
2. Pinto-Gouveia
3. Seligman
4. Halvorsen
5. Calvete
6. Ball & Young
7. Ponce

روش

پژوهش حاضر از نوع توصیفی با روش هم‌بستگی است. جامعه آماری پژوهش، دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای قم و دامغان، در نیمسال دوم سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۵ هستند. تعداد دانشجویان این دو واحد، در تاریخ مذکور به ترتیب ۷۵۱۱ و ۵۷۳۰ نفر اعلام شد. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری دردسترس استفاده شد. با توجه به نوع پژوهش و بر اساس جدول کرچسی - مورگان^۱ (بیابانگرد، ۱۳۸۴) نمونه‌ای با حجم ۳۷۵ نفر کافی برآورد شد. نمونه‌نهایی پس از حذف پرسش‌نامه‌های ناقص، مشتمل بر ۴۷۸ نفر شد. ۱۱۲ نفر (۲۳/۴ درصد) از شرکت‌کنندگان مرد و ۳۶۶ نفر (۷۶/۶ درصد) از آن‌ها زن بودند که در دامنه سنی ۱۷ تا ۳۵ سال قرار داشتند. ۳۰۳ نفر (۶۳/۴ درصد) از آن‌ها متأهل و ۱۷۵ نفر (۳۶/۶ درصد) مجرد بودند. ۳۸۱ نفر (۷۹/۷ درصد) دانشجوی کارشناسی، ۹۳ نفر (۱۹/۵ درصد) دانشجوی کارشناسی ارشد و ۴ نفر (۰/۸ درصد) دانشجوی دکتری بودند که در رشته‌های علوم پایه (۷۲ نفر: ۱۵/۱ درصد)، علوم انسانی (۲۴۱ نفر: ۵۰/۴ درصد)، فنی - مهندسی (۱۱۳ نفر: ۲۳/۶ درصد)، پزشکی (۴۲ نفر: ۸/۸ درصد)، و هنر (۱۰ نفر: ۲/۱ درصد) مشغول به تحصیل بودند. ۱۹ نفر (۰/۴ درصد) وضعیت اقتصادی خود را ضعیف، ۳۴۸ نفر (۷۲/۸ درصد) وضعیت اقتصادی‌شان را متوسط و ۱۱۱ نفر (۲۳/۲ درصد) وضعیت اقتصادی‌شان را قوی اعلام کردند.

ابزارها

۱. فرم کوتاه پرسش‌نامه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه یانگ: این پرسش‌نامه به بررسی طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه می‌پردازد. نسخه اصلی پرسش‌نامه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، ۲۰۵ سؤال دارد که یانگ (۱۹۹۴) آن را برای سنجیدن طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه ساخت. نسخه کوتاه آن را یانگ در سال ۱۹۹۸ برای سنجیدن ۱۵ طرح‌واره ناسازگار اولیه ساخت که ۷۵ گویه دارد (شایقیان و همکاران، ۱۳۹۰؛ یوسفی و همکاران، ۱۳۸۹ الف). در پژوهش اسمیت و همکارانش (۱۹۹۵)، ضریب آلفای کرونباخ طرح‌واره‌ها

1. Krejci & Morgan

از ۰/۸۳ تا ۰/۹۶ به دست آمد. آن‌ها نشان دادند که این پرسش‌نامه با مقیاس‌های ناراحتی روان‌شناختی، احساس ارزشمندی، آسیب‌پذیری شناختی نسبت به افسردگی و نشانه‌شناسی اختلالات شخصیت، روایی همگرا و افتراقی دارد. والر^۱ و همکارانش (۲۰۰۱) پایایی درونی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ را ۰/۹۶ به دست آورد. آهی و همکارانش (۱۳۸۶) پایایی نسخه فارسی این پرسش‌نامه را با روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۷۶ گزارش کردند. آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه در پژوهش حاضر ۰/۹۴ به دست آمد.

۲. مقیاس اسلامی حرص - قناعت^۲: مقیاس حرص - قناعت بر پایه قرآن و روایات اهل بیت^(ع) برای سنجش رذیله اخلاقی حرص و فضیلت اخلاقی قناعت طراحی، ساخته، و اعتباریابی شد. این مقیاس ۱۸ گویه‌ای ۴ زیرمقیاس دارد: دل‌مشغولی مادی^۳، مهارگسیختگی مادی^۴، ضعف معرفت و هیجان دینی^۵، و احساس محرومیت و نیاز مادی^۶. تأیید ۹۱/۱۴ درصدی ۱۵ کارشناس دینی (محصل سطح عالی حوزه) و روان‌شناسی (کارشناس ارشد و دکترای تخصصی) نشان از روایی محتوایی آن دارد. ضریب آلفای کرونباخ مقیاس برابر با ۰/۸۶ به دست آمده است. ضریب آلفای کرونباخ چهار عامل یاد شده به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۵۸، ۰/۶۳ و ۰/۶۹ به دست آمد. ضریب ۰/۸۲ دونیمه‌سازی نیز بیانگر اعتبار قوی مقیاس است. شاخص‌های برازندگی در تحلیل عاملی تأییدی نیز برازش مناسب مدل این مقیاس را تأیید کرد (هراتیان و همکاران، ۱۳۹۳). آلفای کرونباخ این مقیاس در پژوهش ساطوریان (۱۳۹۵) ۰/۸۱ به دست آمد. نمونه‌ای از عبارات این مقیاس بدین شرح است: «فکر می‌کنم فقر و مشکلات اقتصادی، دلیل خوبی برای ضعف ایمان باشد» و «به اینکه روزی خواهم مرد، کمتر فکر می‌کنم».

۳. مقیاس اسلامی تکبر - تواضع^۷: ساخت و اعتباریابی مقیاس تکبر - تواضع بر اساس قرآن کریم و روایات پیامبر و اهل بیت^(ع) به منظور سنجش رذیله اخلاقی تکبر و فضیلت

1. Waller
2. The Islamic Scale of Greed and Frugality
3. self preoccupations
4. self disinhibition
5. weakness of religious cognition and emotion
6. feeling of self deprivation and need
7. The Islamic Scale of Arrogance and Humility

اخلاقی تواضع انجام شد. پرسش‌نامه ۲۳ گویه‌ای بین ۴۷۵ دانشجو و طلبه اجرا شد که تحلیل آن، ۴ عامل را نمایان ساخت: عدم پذیرش دیگران، معرفت و هیجان دینی، احساس حقارت، و نیاز به تأیید اجتماعی. میزان ۹۴/۳۸ درصدی موافقت کارشناسان و معناداری ضریب تطابق کندال، گویای قوت روایی محتوای مقیاس بود. ضریب بازآزمایی ۰/۸۵ و ضریب دونیمه‌سازی ۰/۷۸ بیانگر اعتبار قوی این مقیاس است. رابطه نسبتاً قوی عوامل با کل مقیاس و همبستگی ضعیف عامل‌ها با یکدیگر نشان‌دهنده استقلال عامل‌ها از یکدیگر و اعتبار پرسش‌نامه بود. ضریب آلفای کرونباخ کل مقیاس برابر با ۰/۸۳ به دست آمد. ضریب آلفای کرونباخ برای چهار عامل به ترتیب ۰/۶۵، ۰/۶۷، ۰/۷۵، و ۰/۶۳ است (هراتیان و همکاران، ۱۳۹۲). آلفای کرونباخ این ابزار در پژوهش ساطوریان (۱۳۹۵) ۰/۷۳ به دست آمد. نمونه‌ای از عبارات این مقیاس بدین شرح است: «گاهی با اینکه حق با طرف مقابل است، روی نظر خودم پافشاری می‌کنم» و «حفظ آبروی خودم، مهم‌تر از حفظ آبروی دیگران است».

داده‌های این پژوهش با استفاده از نسخه ۱۸ نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری از قبیل ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام‌به‌گام تحلیل شد.

یافته‌ها

در جدول ۱، ماتریس هم‌بستگی میان نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و پنج حوزه آن‌ها و نمرات کل و مؤلفه‌های حرص و تکبر ارائه شده است. همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود میان نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نمره کل حرص به‌طور معنادار، رابطه مستقیم با شدت متوسط وجود دارد. هم‌بستگی میان هر یک از حوزه‌های طرح‌واره‌ای با نمره کل و مؤلفه‌های حرص در دامنه‌ای بین ۰/۱۰ تا ۰/۴۶ بیانگر رابطه مستقیم و ضعیف تا متوسط میان متغیرهای مذکور است. میان نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه با نمره کل تکبر، رابطه معنادار، مستقیم، و متوسط به دست آمد. پنج حوزه طرح‌واره‌ای نیز با نمره کل و مؤلفه‌های تکبر دارای هم‌بستگی مثبت ضعیف تا قوی است. بدین ترتیب، فرضیه اول پژوهش تأیید می‌شود.

جدول ۱ ماتریس هم‌بستگی میان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه، پابندی مذهبی و تعارض زناشویی

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱. محدوده بریدگی و طرد															
۲. خودگردانی و عملکرد مختل	۰/۷۴**														
۳. محدودیت‌های مختل	۰/۵۵**	۰/۴۹**													
۴. جهت‌مندی دیگرسو	۰/۶۱**	۰/۵۹**	۰/۴۵**												
۵. باازداری و فزون‌گوش‌به‌زنگی	۰/۴۷**	۰/۴۰**	۰/۵۵**	۰/۴۷**											
۶. نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه	۰/۹۱**	۰/۸۷**	۰/۷۱**	۰/۷۶**	۰/۶۵**										
۷. دل‌مشغولی مادی	۰/۳۷**	۰/۳۰**	۰/۳۳**	۰/۲۴**	۰/۲۶**	۰/۳۹**	۱								
۸. مهارت‌گسیختگی مادی	۰/۳۵**	۰/۳۶**	۰/۲۰**	۰/۲۵**	۰/۱۱**	۰/۳۵**	۰/۴۱**	۱							
۹. ضعف معرفت و هیجان دینی	۰/۳۰**	۰/۲۰**	۰/۲۲**	۰/۱۷**	۰/۰۸**	۰/۲۶**	۰/۳۴**	۰/۳۳**	۱						
۱۰. احساس محرومیت و نیاز مادی	۰/۳۷**	۰/۲۶**	۰/۳۰**	۰/۲۳**	۰/۲۱**	۰/۳۶**	۰/۵۹**	۰/۵۰**	۰/۳۹**	۱					

ادامه جدول ۱

۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱		
				۱	۰/۸۳**	۰/۶۹**	۰/۷۰**	۰/۷۹**	۰/۴۵**	۰/۲۲**	۰/۲۹**	۰/۳۶**	۰/۳۸**	۰/۴۶**	۱۱. نمره کل حوص	
			۱	۰/۴۴**	۰/۴۳**	۰/۲۱**	۰/۴۱**	۰/۳۰**	۰/۳۲**	۰/۱۶**	۰/۱۶**	۰/۲۷**	۰/۳۰**	۰/۳۱**	۱۲. عدم پذیرش دیگران	
		۱	۰/۱۷**	۰/۳۳**	۰/۱۴**	۰/۳۴**	۰/۲۳**	۰/۲۷**	۰/۳۷**	۰/۲۳**	۰/۲۷**	۰/۲۷**	۰/۳۴**	۰/۳۳**	۱۳. ضعف معرفت و هیجان دینی	
	۱	۰/۳۲**	۰/۴۸**	۰/۵۵**	۰/۴۷**	۰/۳۹**	۰/۴۰**	۰/۳۹**	۰/۴۳**	۰/۳۲**	۰/۲۳**	۰/۴۰**	۰/۳۳**	۰/۴۱**	۱۴. احساس حقارت	
	۱	۰/۴۳**	۰/۱۲**	۰/۳۳**	۰/۳۲**	۰/۱۹**	۰/۲۳**	۰/۲۳**	۰/۲۱**	۰/۲۰**	۰/۱۶**	۰/۳۰**	۰/۱۱**	۰/۱۷**	۱۵. نیاز به تأیید اجتماعی	
	۰/۴۵**	۰/۴۰**	۰/۴۵**	۰/۲۹**	۰/۳۳**	۰/۴۹**	۰/۴۴**	۰/۴۷**	۰/۴۱**	۰/۵۱**	۰/۶۰**	۰/۷۳**	۰/۵۴**	۰/۸۷**	۰/۶۱**	۱۶. نمره کل تکبر

** p<۰/۰۱

برای بررسی توان پیش‌بینی در فرضیه، پس از بررسی مفروضه‌های تحلیل رگرسیون از جمله نرمال بودن توزیع نمرات بر اساس نتایج آزمون کولموگراف اسمیرنوف ($P > 0/05$)،

جدول ۲ تحلیل رگرسیون گام به گام پیش‌بینی حرص از روی حوزه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

مدل	SS	Df	MS	F	معناداری
۱	۵۵۸۳/۶۴	۱	۵۵۸۳/۶۴	۱۳۰/۴۱	۰/۰۱
	۲۰۳۸۰/۲۲	۴۷۶	۴۲/۸۱		
۲	۵۹۶۴/۶۷	۲	۲۹۸۲/۳۴	۱۲۶/۹۵	۰/۰۱
	۱۹۹۹۹/۱۹	۴۷۵	۴۲/۱۰		
۱					محدوده بریدگی و طرد
۲					محدوده بریدگی و طرد + محدودیت‌های مختل

در جدول ۳ ضریب تعیین و نسبت‌های تحلیل رگرسیون ارائه شده است.

جدول ۳ ضریب تعیین و ضرایب رگرسیون پیش‌بینی حرص از روی حوزه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

مدل	B	β	t	P	R	R^2	SE	تغییرات
								P df2 df1 F RSC
۱	۰/۱۷	۰/۴۶	۱۱/۴۲	۰/۰۱	۰/۴۶	۰/۲۱	۶/۵۴	۰/۰۱ ۴۷۶ ۱ ۱۳۰/۴۱ ۰/۲۱
۲	۰/۱۴	۰/۳۸	۷/۹۶	۰/۰۱	۰/۴۷	۰/۲۳	۶/۴۸	۰/۰۱ ۴۷۵ ۱ ۹/۰۵ ۰/۰۱
				۰/۰۱				۳/۰۰ ۰/۱۴ ۰/۱۳
								محدودیت های مختل

استقلال خطاها با توجه به مقدار عددی آزمون دوربین - واتسون^۱، خطی بودن رابطه میان متغیرهای پیش‌بین با توجه به رسم نمودار پراکنش و عدم هم‌خطی چندگانه با توجه به

1. Durbin-Watson

شاخص‌های ضریب تحمل^۱ و عامل تورم واریانس^۲، از تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام استفاده شد. در جدول ۲ نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی حرص از روی پنج حوزه طرح‌واره‌ای ناسازگار اولیه (محدوده بریدگی و طرد، خودمختاری و عملکرد مختل، محدودیت‌های مختل، جهت‌مندی دیگرسو، و گوش‌به‌زنگی و بازداری) عرضه شده است. از میان حوزه‌های مذکور، حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل، توانایی پیش‌بینی حرص را دارند. نسبت‌های معنادار F بیانگر آن است که متغیرهای پیش‌بین قدرت تبیین خوبی دارند ($P < 0/01$).

حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل توانایی تبیین ۲۳ درصد از واریانس تغییرات حرص را دارند. براساس نتایج مندرج در جدول ۳، محدوده بریدگی و طرد به‌تنهایی توانایی تبیین ۲۱/۵ درصد از واریانس حرص را دارد و با اضافه شدن مؤلفه محدودیت‌های مختل، این میزان به ۲۳ درصد می‌رسد. ضرایب رگرسیون متغیرهای پیش‌بین نیز نشان می‌دهد که در مدل اول محدوده بریدگی و طرد ($\beta = 0/46$) با توجه به آماره t می‌تواند تغییرات مربوط به حرص را با اطمینان بیش از ۹۹ درصد پیش‌بینی کند. همچنین، در مدل دوم با اضافه شدن مؤلفه محدودیت‌های مختل با توجه به آماره t، دو متغیر محدوده بریدگی و طرد ($\beta = 0/38$)، و محدودیت‌های مختل ($\beta = 0/14$) با هم می‌توانند تغییرات مربوط به حرص را با اطمینان بیش از ۹۹ درصد پیش‌بینی کنند.

در جدول ۴ نتایج تحلیل رگرسیون گام‌به‌گام برای پیش‌بینی تکبر از روی پنج حوزه طرح‌واره‌ای ناسازگار اولیه (محدوده بریدگی و طرد، خودمختاری و عملکرد مختل، محدودیت‌های مختل، جهت‌مندی دیگرسو، و گوش‌به‌زنگی و بازداری) عرضه شده است.

همان‌گونه که در جدول ۴ نیز مشاهده می‌شود از میان حوزه‌های مذکور، حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل، توانایی پیش‌بینی تکبر را دارند. نسبت‌های معنادار F بیانگر آن است که متغیرهای پیش‌بین قدرت تبیین خوبی دارند ($P < 0/01$).

1. tolerance
2. variance inflation factor

جدول ۴ تحلیل رگرسیون گام به گام به منظور پیش‌بینی تکبر از روی حوزه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

مدل	SS	Df	MS	F	P
۱ رگرسیون	۵۰۷۲/۹۵	۱	۵۰۷۲/۹۵	۱۲۲/۸۵	۰/۰۱
باقی مانده	۱۹۶۵۵/۱۲	۴۷۶	۴۱/۲۹		
۲ رگرسیون	۶۴۶۵/۳۷	۲	۳۲۳۲/۶۸	۸۴/۰۸	۰/۰۱
باقی مانده	۱۸۲۶۲/۷۰	۴۷۵	۳۸/۴۴		
۱ محدوده بریدگی و طرد					
۲ محدوده بریدگی و طرد + محدودیت‌های مختل					

در جدول ۵ ضریب تعیین و نسبت‌های تحلیل رگرسیون ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل، با هم توانایی تبیین ۲۶/۱ درصد از واریانس تغییرات تکبر را به‌طور معنادار دارند. بر اساس نتایج مندرج در جدول ۵، محدوده بریدگی و طرد به‌تنهایی توانایی تبیین ۲۰/۵ درصد از واریانس تکبر را دارد و با اضافه شدن مؤلفه محدودیت‌های مختل، این میزان به ۲۶/۱ درصد می‌رسد. ضرایب رگرسیون متغیرهای پیش‌بین نیز نشان می‌دهد که در مدل اول محدوده بریدگی و طرد ($\beta=0/45$) با توجه به آماره t می‌تواند تغییرات مربوط به تکبر را با اطمینان بیش از ۹۹ درصد پیش‌بینی کند. همچنین، در مدل دوم با اضافه شدن مؤلفه محدودیت‌های مختل با توجه به آماره t ، دو متغیر محدوده بریدگی و طرد ($\beta=0/29$) و محدودیت‌های مختل ($\beta=0/28$) با هم می‌توانند تغییرات مربوط به تکبر را با اطمینان بیش از ۹۹ درصد پیش‌بینی کنند.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که میان طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و صفات شخصیتی - اخلاقی حرص و تکبر هم‌بستگی مثبت ضعیف تا قوی وجود دارد. یافته‌های این پژوهش در مورد رابطه نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و حوزه‌های طرح‌واره‌ای با نمره کل و زیرمقیاس‌های حرص، با نتایج مطالعه ترکاشوند و همکاران (۱۳۹۷) همسوست. در تبیین یافته رابطه طرح‌واره‌ها با حرص می‌توان گفت که شایع‌ترین محتویات

جدول ۵ ضرایب تعیین و ضرایب رگرسیون پیش‌بینی تکرار از روی حوزه‌های طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه

مدل	B	β	t	P	R	R ²	SE	RSC	F	df ₁	df ₂	P
۱ محدودۀ بریدگی و طرد	۰/۱۶	۰/۴۵	۱۱/۰۸	۰/۰۱	۰/۴۵	۰/۲۰	۶/۴۲	۰/۲۰	۱۲۲/۸	۱	۴۷۶	۰/۰۱
۲ محدودۀ بریدگی و طرد	۰/۱۰	۰/۲۹	۶/۲۸	۰/۰۱	۰/۵۱	۰/۲۶	۶/۲۰	۰/۰۵۶	۳۶/۲	۱	۴۷۵	۰/۰۱
۳ محدودیت‌های مختل	۰/۲۴	۰/۲۸	۶/۰۱	۰/۰۱								

Archive of SID

منفی طرح‌واره‌ها پیش فرض‌ها، خاطرات و واکنش‌های عاطفی تداعی‌کننده در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی، دنیا، زندگی اجتماعی، یکپارچگی / امنیت خود، و ارزش دیگران است (فری، ۲۰۰۸، ترجمه جان بزرگی، ۱۳۸۸). بازخوردهای فرد حریص نشان می‌دهد که نشانگان این صفت اخلاقی - شخصیتی او، حاصل آسیب‌دیدگی ذهنیت‌های عمیق او در موضوعات ذکر شده است. آموزه‌های اسلامی نیز زمینه اصلی حرص را آسیب‌های شخصیتی می‌داند که فرد در گذشته گرفتار آن شده است؛ یعنی احساس حقارت، احساس نیاز، عدم اعتماد و اطمینان، و ترسی که فرد در درون خود احساس می‌کند (ابن بابویه، ۱۳۶۲؛ حاکم نیشابوری، ۱۴۰۶ق) و از نظر ارزشی، خود را بی‌ارزش و نایمن می‌یابد. به نظر می‌رسد چنین برداشتی از خود، همراه با اضطراب و خشم است و سبب می‌شود فرد با سازوکارهای شناختی، هیجانی و رفتاری در صدد جبران برآید و با روی آوردن به عالم خیال و ایجاد شناخت‌های غلط از خود و دیگران مبنی بر احساس فقر، بدبینی به خدا، ناامیدی از خدا، نارضایتی از وضع موجود، آرزوهای دور و دراز، و بروز رفتارهای روان‌رنجور مانند بخل و قطع ارتباط با نزدیکان، به جبران روان‌رنجور ضعف، نقص، و کمبودهای روحی خود پردازد و از میزان اضطراب و خشم خود بکاهد. همچنین، انتخاب سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد از سوی افراد حریص در زمان فعال‌سازی طرح‌واره‌ها، به نفاق، زیان جسمی، خستگی، زیاده‌خواهی، و ظلم منجر می‌شود.

یافته‌های این پژوهش در مورد رابطه نمره کل طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه و حوزه‌های طرح‌واره‌ای با نمره کل و زیرمقیاس‌های تکبر، با نتایج مطالعه هراتیان و همکاران (۱۳۹۴) - که بین نمره کل و همه حوزه‌های طرح‌واره‌ای با تکبر هم‌بستگی مثبت یافتند - همسوست. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که بازخوردهای فرد متکبر نشان می‌دهد که نشانگان این صفت اخلاقی - شخصیتی او، حاصل آسیب‌دیدگی ذهنیت‌های عمیق او در موضوعات ارزش خود، ماهیت زندگی، دنیا، زندگی اجتماعی، یکپارچگی / امنیت خود، و ارزش دیگران است. نظر یانگ و همکاران (۲۰۰۳، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۴) - که اغلب محیط دوران کودکی افراد مبتلا به اختلال شخصیت خودشیفته، چهار ویژگی دارد (تنهایی و انزوا، محدودیت‌های ناکافی، سابقه بد رفتاری یا آلت دست واقع شدن، و پذیرش مشروط) - شاهدهی بر این مدعا است. آموزه‌های اسلامی زمینه اصلی تکبر را آسیب‌های شخصیتی می‌دانند که فرد در گذشته گرفتارشان شده است؛ یعنی حقارت، نقص، و شرمی که فرد در درون خود احساس

می‌کند (کلینی، ۱۴۰۷ق.، ج ۲) و به لحاظ ارزشی، خود را بی‌ارزش و دوست‌نداشتنی و کوچک می‌یابد. به نظر می‌رسد چنین برداشتی از خود، همراه با اضطراب و خشم است و سبب می‌شود فرد با سازوکارهای ناکارآمد در صدد جبران برآید و با روی آوردن به تخیل کمالات مستقل و خودآگاهی منحرف، به استحقاق، بزرگ‌منشی، و برتری خود بر دیگران می‌رسد و با بروز رفتارهای بیمارگونه و تحقیر دیگران، به جبران نوروتیک نقص‌های خود می‌پردازد و از فشارهای روانی می‌کاهد. انتخاب سبک‌های مقابله‌ای ناکارآمد از سوی افراد متکبر در زمان فعال‌سازی طرح‌واره‌ها، به پرخاشگری و خصومت، سلطه‌گری و گستاخی، توجه‌طلبی و منزلت‌طلبی، آلت دست قرار دادن و سوءاستفاده‌گری منجر می‌شود.

فقدان پایگاه مطمئن درونی برای ایجاد خودپنداره مثبت و هویت منسجم، فرد متکبر را نیازمند بیرون از خود و محیط و روابط اجتماعی می‌کند. چنین فردی نیازمند تأیید دیگران است و در برابر انتقاد و حتی نصیحت واکنش منفی نشان می‌دهد. شاید عدم پذیرش دیدگاه و شخصیت دیگران، مقابله‌ای ناهشیار برای سرکوب یا مخفی کردن همین نیاز به دیگران است. طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه بر معنای دنیا و زندگی فرد تأثیر می‌گذارند؛ لذا می‌توانند پیش‌بین ضعف در پایبندی مذهبی باشند.

یکی از یافته‌های پژوهش حاضر این است که حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل با هم، توانایی تبیین ۴۸ درصد از واریانس تغییرات حرص را دارند (بریدگی و طرد: ۴۶ درصد و محدودیت‌های مختل: ۲ درصد). این یافته با یافته‌ترکاشوند و همکاران (۱۳۹۷) همسوست. در تبیین این یافته، نسبت به حوزه بریدگی و طرد، می‌توان گفت که خانواده‌های اصلی چنین افرادی معمولاً پرتنش، دارای پیوندهای والدینی ضعیف، بی‌ثبات، بدرفتار، سرد و بی‌عاطفه، طردکننده، یا منزوی هستند و بسیاری از این افراد تجارب ناکارآمد رشدی را تجربه کرده‌اند (بوگارتس^۱ و همکاران، ۲۰۰۵، به نقل از حقیقت‌منش و همکاران، ۱۳۸۹). لذا به باور یانگ افرادی که طرح‌واره‌هایشان در این حوزه قرار دارد معتقدند که نیاز آن‌ها به ثبات، امنیت، محبت، عشق، و تعلق خاطر برآورده نخواهد شد (کاستیل^۲ و همکاران، ۲۰۰۷). این

1. Bogaerts
2. Castille

پیامدها می‌تواند در یک واکنش جبرانی، موضوع عشق فرد را از موضوعات انسانی به موضوعاتی اعتباری مانند تملک اقتصادی منتقل کند تا به این وسیله، احساس فقدان امنیت کاهش یابد. برخی منابع دینی (مانند: نوری، ۱۴۰۸ق؛ لیثی واسطی، ۱۳۷۶) نیز احساس فقر را از جمله زمینه‌سازهای حرص می‌دانند. در تبیین این یافته نسبت به حوزه محدودیت‌های درونی آن‌ها در خصوص احترام متقابل و خویشن‌داری به اندازه کافی رشد نکرده است. آن‌ها ممکن است در خصوص احترام به حقوق دیگران، همکاری کردن، متعهد بودن یا دستیابی به اهداف بلندمدت مشکل داشته باشند. چنین افرادی اغلب خودخواه، لوس، بی‌مسئولیت، یا خودشیفته به نظر می‌رسند؛ توانایی مهار تکانه‌های خود را ندارند؛ و نمی‌توانند ارضای نیازهای آنی خود را به سبب دستیابی به منافع آتی به تأخیر بیندازند (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۱). احساس استحقاق یا بزرگ‌منشی و خویشن‌داری و خودانضباطی ناکافی از جمله ویژگی‌های این افراد است؛ ویژگی‌هایی که سبب می‌شوند نارضایتی ناسالمی از وضع موجود (ابن‌بابویه، ۱۳۶۲) پیدا کنند و ضعف توان خودمهارگری در برابر تکانه‌ها، آن‌ها را به شکل روزافزونی جذب تجلیات مختلف دنیوی (نراقی، ۱۳۸۷) می‌کند.

یکی دیگر از یافته‌های پژوهش حاضر این است که حوزه‌های بریدگی و طرد و محدودیت‌های مختل، با هم توانایی تبیین ۲۶/۱ درصد از واریانس تغییرات تکبر را دارند. این یافته با یافته پژوهش هراتیان و همکاران (۱۳۹۴) همسوست. در تبیین این یافته، نسبت به حوزه بریدگی و طرد، می‌توان گفت که به عقیده کاستیل و همکاران (۲۰۰۷)، به نقل از حقیقت‌منش و همکاران، (۱۳۸۹) افرادی که طرح‌واره‌هایشان در این حوزه قرار دارد، نمی‌توانند دلبستگی‌های ایمن و رضایت‌بخشی با دیگران برقرار کنند. چنین افرادی معتقدند که نیاز آن‌ها به ثبات، امنیت، محبت، عشق، و تعلق خاطر در روابط برآورده نخواهد شد. آن‌ها تمایل دارند به گونه‌ای نسنجیده و شتاب‌زده از یک رابطه خودآسیب‌رسان به رابطه‌ای دیگر پناه ببرند یا در سبک مقابله‌ای ناسازگار اجتناب یا جبران، از برقراری روابط بین فردی نزدیک، دوری کنند یا با تظاهر به احساس امنیت، بی‌نیازی به محبت و عشق، مسیر رابطه را به شکلی پیش ببرند که این اعتقاد مورد تأیید قرار گیرد (دائمی و جان‌بزرگی، ۱۳۹۰؛ یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ترجمه حمیدپور و اندوز، ۱۳۹۱). گزاره‌های

اسلامی نیز احساس حقارت (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۲)، احساس نیاز (عنکبوت/ ۲۹/ ۳۹؛ فصلت/ ۴۱/ ۳۸؛ غافر/ ۴۰/ ۸۳)، و توهم و تخیل بر خورداری از کمالات مستقل (تحریری، ۱۳۹۷) را از جمله پیش‌بین‌های تکبر می‌داند.

در تبیین این یافته نسبت به حوزه محدودیت‌های مختل می‌توان گفت حوزه سوم طرح‌واره‌ای (محدودیت‌های مختل)، مشخصه افرادی است که محدودیت‌های درونی آن‌ها در خصوص احترام متقابل و خویش‌داری به اندازه کافی رشد نکرده است. آن‌ها ممکن است در خصوص احترام به حقوق دیگران، همکاری کردن، متعهد بودن، یا دستیابی به اهداف بلندمدت در زندگی مشترک مشکل داشته باشند. علاوه بر این، چنین افرادی اغلب خودخواه، لوس، بی‌مسئولیت، یا خودشیفته به نظر می‌رسند و توانایی مهار تکانه‌های خود را ندارند و نمی‌توانند ارضای نیازهای آنی خود را برای دستیابی به منافع آتی به تأخیر بیندازند (یانگ و همکاران، ۲۰۰۳، ترجمه حمیدپور و اندوز ۱۳۹۱). احتمال نادیده انگاشتن حقوق دیگران (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۶۶)، برتر دانستن خود (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۸)، و ترجیح آبروی خود بر آبروی دیگران (مجلسی، ۱۴۰۴ق، ج ۷۴)، و تردید در قیامت و انکار آن (قصص/ ۲۸/ ۳۹) در چنین افرادی زیاد است که این ویژگی‌ها از جمله پیش‌بین‌های تکبر ذکر شده است.

پژوهش حاضر از نوع هم‌بستگی است که در زمینه روابط علی دارای محدودیت‌هایی است. این روش به منظور کشف و پیش‌بینی روابط بین متغیرها روش مناسبی به نظر می‌رسد. پژوهش حاضر در جامعه دانشجویی اجرا شد؛ لذا در تعمیم‌دهی نتایج آن به جوامع دیگر، باید جانب احتیاط را رعایت کرد. این مطالعه می‌تواند در یک طرح آزمایشی یا شبه‌آزمایشی و با استفاده از ابزارهای متناسب، تکرار شود. پیشنهاد می‌شود پژوهش حاضر در جوامع دیگر نیز انجام شده تا توان تعمیم نتایج بررسی شود. یافته‌های این پژوهش می‌تواند تأییدی در تحلیل رابطه سلامت روانی و اخلاق دینی باشد و روان‌شناسان حوزه دین و اخلاق و حتی جامعه‌شناسان را در تعریف حیطه‌های جدید پژوهشی و تحلیل‌های نظری و بالینی یاری رساند. افراد یا مراکزی که در تربیت اخلاقی - دینی نقش دارند، می‌توانند از نتایج این پژوهش در جهت اهتمام بیشتر در حفظ و ارتقای سلامت روانی افراد در جهت تقویت نقش اخلاق و دین بهره‌برداری کنند.

منابع

ابن بابویه، م. (۱۳۶۲). الخصال. ج ۱، قم: چاپ علی‌اکبر غفاری.

- احمدیان گرجی، م.، فتی، ل.، اصغرزاد فرید، ع.ا.، و ملکوتی، س.ک. (۱۳۸۷). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگارانه اولیه در بیماران افسرده اقدام‌کننده به خودکشی با بیماران افسرده غیراقدام‌کننده به خودکشی و جمعیت غیربالینی. *تازه‌های علوم شناختی*، ۱۰ (۴)، ۴۹-۵۹.
- امانی، ا.، ثنایی‌ذاکر، ب.، نظری، ع.م.، و نامداری پژمان، م. (۱۳۹۰). اثربخشی دو رویکرد طرح‌واره‌درمانی و دل‌بستگی درمانی بر سبک‌های دل‌بستگی در دانشجویان مرحله عقد. *مشاوره روان‌درمانی خانواده*، ۱ (۲)، ۱۷۱-۱۹۱.
- آهی، ق.، محمدی‌فر، م.ع.، و بشارت، م.ع. (۱۳۸۶). اعتباریابی مقیاس طرح‌واره سازش‌نا یافته (فرم کوتاه). *روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران*، ۳۶ (۳)، ۵-۲۰.
- بیابانگرد، ا. (۱۳۸۴). *روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. تهران: نشر دوران.
- تجلیل، ج.، و ایرانمنش، ز. (۱۳۹۰). آموزه‌های اخلاقی در متون روایی و غیرروایی. *پژوهشنامه ادبیات تعلیمی*، ۳ (۱۱)، ۱-۲۷.
- تحریری، م.ب. (۱۳۹۷). *عروج عقل، شرح حدیث عقل و جهل*. قم: مؤسسه بوستان کتاب.
- ترکاشوند، ج.، زارعی توپخانه، م.، هراتیان، ع.، و احمدی، م. ر. (۱۳۹۷). رابطه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه، ویژگی‌های شخصیتی و صفت اخلاقی حرص. *روان‌شناسی و دین*، ۱۱ (۱)، ۶۳-۷۶.
- حاکم نیشابوری، م. (۱۴۰۶ق.م.). *المستدرک علی الصحیحین*. ج ۴، بیروت: چاپ یوسف عبدالرحمان مرعشی.
- حقیقت‌منش، ا.، آقامحمدیان شعراف، ح.، قنبری هاشم‌آبادی، ب.ع.، و مهram، ب. (۱۳۸۹). روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ابعاد روان‌بنه تجاوزگران جنسی. *روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران*، ۱۶ (۲)، ۱۴۵-۱۵۳.
- خدابنده‌لو، س.، نجفی، م.، و رحیمیان بوگر، ا. (۱۳۹۶). اثربخشی طرح‌واره درمانی ذهنیت‌مدار بر کاهش علائم خودشیفتگی مبتلایان به اختلال شخصیت خودشیفته: پژوهش مورد - منفرد. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۵ (۳)، ۳۲۱-۳۳۰.
- دائمی، ف.، و جان‌بزرگی، م. (۱۳۹۰). تأثیر سبک والدینی و روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه مادران بر حرمت خود کودک. *علوم رفتاری*، ۵ (۲)، ۱۶۵-۱۷۲.
- راغب اصفهانی، ح. (۱۳۴۰). *آفرینش و خوشبختی دو جهان*. تبریز: کتاب‌فروشی ابن‌سینا.
- ساطوریان، س.ع. (۱۳۹۵). نقش صفات اخلاقی کبر، حرص و حسادت در پیش‌بینی روان‌آزردگی. *روان‌شناسی و دین*، ۹ (۲)، ۵۵-۷۲.
- سعدی‌پور، ا. (۱۳۹۳). *روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی*. تهران: نشر دوران.
- سلیمانی‌فر، ا.، شعبانی، ف.، رضایی، ز.، نیکویخت، ن.، شجاعی، آ.، و افریشم، ر. (۱۳۹۵). نقش طرح‌واره‌های شناختی اولیه در پیش‌بینی ویژگی خودشیفتگی. *تحقیقات علوم رفتاری*، ۱۴ (۳)، ۲۶۴-۲۷۰.
- شایقیان، ز.، آگیلار وفایی، م.، و رسول‌زاده طباطبایی، س.ک. (۱۳۹۰). بررسی طرح‌واره‌ها و پیوند والدینی در دختران نوجوان با وزن طبیعی، چاق و یا دارای علائم بی‌اشتهایی عصبی. *پژوهنده*، ۱ (۱)، ۳۸۳-۳۸۰.
- شهامت، ف. (۱۳۸۹). پیش‌بینی نشانه‌های سلامت عمومی (جسمانی‌سازی، اضطراب و افسردگی) بر اساس طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه. *روان‌شناسی دانشگاه تبریز*، ۵ (۲۰)، ۱۰۳-۱۲۴.

فری، م. (۲۰۰۸). شناخت درمانگری گروهی. ترجمه مسعود جان‌بزرگی (۱۳۸۸). قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

القمی، ش. (۱۴۱۶ق.). سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار. ج ۷، تهران: اسوه.

کلینی، م. (۱۴۰۷ق.). الکافی. تهران: دارالکتب الإسلامیه.

لیثی واسطی، ع. (۱۳۷۶). عیون الحکم و المواعظ. قم: دارالحدیث.

مجلسی، م. ب. (۱۴۰۴ق.). بحار الانوار. بیروت: الوفاء.

مکارم شیرازی، ن. (۱۳۷۸). اخلاق در قرآن. ج ۲ (فروع مسائل اخلاقی)، قم: انتشارات امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)

نراقی، م. م. (۱۳۸۷). جامع السعادات. نجف: محمد کلانتر.

نوری طبرسی، م. (۱۴۰۸ق.). مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل. ج ۱۲، قم: مؤسسه آل‌البت علیهم السلام لاحیاء التراث.

نوعی، ز.، اصغرنژاد فرید، ع. ا.، فتی، ل.، و عاشوری، ا. (۱۳۸۹). مقایسه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ریشه‌های والدینی آن‌ها در مبتلایان به اختلال شخصیت وسواسی - اجباری، اختلال وسواسی - اجباری و گروه غیربالینی. تازه‌های علوم شناختی، ۱۲ (۱)، ۵۹-۶۹.

ولی‌زاده، ابوالقاسم (۱۳۸۹). تحلیل روان‌شناختی حسادت و ساخت آزمون اولیه آن از منظر اسلام. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی. قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره).

ولی‌زاده، ا.، و آذربایجانی، م. (۱۳۸۹). آزمون اولیه سنجش حسادت با تکیه بر منابع اسلامی. روان‌شناسی و دین، ۳ (۲)، ۴۵ - ۶۰.

هراتیان، ع. ع.، آگاه‌هریس، م.، و موسوی، ا. (۱۳۹۲). ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی تکبر - تواضع. روان‌شناسی و دین، ۶ (۲۴)، ۲۲-۵.

هراتیان، ع. ع.، آگاه‌هریس، م.، محمدی، ز.، و شمسی‌نژاد، ف. (۱۳۹۳). ساخت و اعتباریابی مقیاس اسلامی حرص - قناعت. روان‌شناسی و دین، ۷ (۲۸)، ۲۳-۴۴.

هراتیان، ع. ع.، ترکشوند، ج.، و جهانگیرزاده، م. (۱۳۹۴). رابطه روان‌بنه‌های ناسازگار اولیه و ویژگی‌های شخصیتی با صفت اخلاقی تکبر. اسلام و پژوهش‌های روان‌شناختی، ۱ (۱)، ۶۳-۸۲.

یانگ، ج.، کلوکسو، ژ.، و ویشار، م. (۲۰۰۳)، طرح‌واره‌درمانی: راهنمای کاربردی برای متخصصین بالینی. ترجمه حسن حمیدپور و زهرا اندوز (۱۳۹۴). ج. ۱، تهران: ارجمند.

یوسف‌نژاد شیروانی، م.، و پیوسته‌گر، م. (۱۳۹۰). رابطه رضایت از زندگی و طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در دانشجویان. دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۲ (۲)، ۵۵-۶۵.

یوسفی، ر.، عابدین، ع.، تیرگری، ع.، و فتح‌آبادی، ج. (۱۳۸۹الف). اثربخشی مداخله آموزشی مبتنی بر مدل طرح‌واره‌ها در ارتقای رضایت زناشویی. روان‌شناسی بالینی، ۲ (۷)، ۲۵-۳۷.

یوسفی، ن.، اعتمادی، ع.، احمدی، س. ا.، فاتحی‌زاده، م.، و بهرامی، ف. (۱۳۸۹ب). مقایسه طرح‌واره‌های ناسازگار اولیه در همسران مطلقه و عادی به‌عنوان پیش‌بینی‌کننده طلاق. روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران (اندیشه و رفتار)، ۱۶ (۶۰)، ۲۱-۳۳.

Ball, S., & Cecero, J. (2001). Addicted patients with personality disorders: Traits, schemas, and presenting problems. *Journal of Personality Disorders*, 15, 72-83.

- Ball, S. A., & Young, J. E. (2000). Dual focus schema therapy for personality disorders and substance dependence: Case study results. *Cognitive and Behavioral Practice*, 7(3), 270-281.
- Bogaerts, S., Vanheule, S., & Declercq, F. (2005). Recalled parental bonding, adult attachment style, and personality disorders in child molesters: A comparative study. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 16, 445-458.
- Calvete, E., Estevez, A., Lopez de Arroyabe, E., & Ruiz, P. (2005). The schema questionnaire-short form: structure and relationship with automatic thoughts and symptoms of affective disorders. *European Journal of Psychological Assessment*, 21(2), 90-99.
- Castille, K., Prout, M., Marczyk, G., Schmidheiser, M., Yoder, S., & Howlett, B. (2007). The early mal-adaptive schemas of self-mutilators: implications for therapy. *Journal of Cognitive Psychotherapy: An International Quarterly*, 21(1), 58-71.
- Cecero, J., Marmon, T., Beitel, M., Hutz, A., & Jones, C. (2004). Images of mother, self, and God as predictors of dysphoria in non-clinical samples. *Journal of Personality and Individual Differences*, 36, 1669-1680.
- Halvorsen, M., Wang, C. E., Eisemann, M., & Waterloo, K. (2009). Dysfunctional attitudes and early maladaptive schemas as predictors of depression: A 9-Year Follow-Up Study. *Journal of Cognitive Therapy Research*, 34, 368-379.
- Jovev, M., hon, A., & Jackson, H. (2004). Early maladaptive schemas in personality disordered individuals. *Journal of Personality Disorders*, 18(5), 467-478.
- Pinto-Gouveia, J., Castilho, P., Galhard, A., & Cunha, M. (2006). Early maladaptive schemas and social phobia. *Cognitive Therapy and Research*, 30(5), 571-584.
- Ponce, A.N., Williams, M. K., & Allen, G. J. (2004). Experience of maltreatment as a child and acceptance of violence in adult intimate relationships: mediating effects of distortions in cognitive schemas. *Journal of Violence and Victims*, 19, 97-108.
- Schmidt, N.B., Joiner, T.E., Young, J.E., & Telch, M.J. (1995). The schema questionnaire: investigation of psychometric properties and the hierarchical structure of a measure of maladaptive schemas. *Journal of Cognitive Research and Therapy*, 19, 295-321.
- Seligman, M. E. P., Schulman, P., & Tryon, A. (2007). Group prevention of depression and anxiety symptoms. *Journal of Behavior Research and Therapy*, 45(6), 1111-1126.
- Stallard, P. (2007). Early maladaptive schemas in children: stability and differences between a community and a clinic referred sample. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 14, 10-18.
- Thimm, J. C. (2010). Mediation of marly maladaptive schemas between perceptions of parental rearing style and personality disorder symptoms. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 41(1), 52-59.
- Torres, C. (2002). *Early maladaptive schemas and cognitive distortions in psychopathy and narcissism*. Doctoral Thesis. The Australian National University. Available in: <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/torres2002.pdf>.
- Waller, G., Meyer, C., & Ohanian, V. (2001). Psychometric properties of the long and short versions of the young schema questionnaire: core beliefs among bulimic and comparison women. *Journal of Cognitive Therapy and Research*, 25(2), 137-147.
- Young, J. E. (1990). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema Focused Approach*. Sarasota, FL: Professional Resource Press.
- Young, J. E. (1994). *Cognitive Therapy for Personality Disorders: A Schema Focused Approach* (Rev. edition). Sarasota, Florida: Professional Resource Exchange.